

Wprowadzenie

Introduction

Problematykę rodziny rozpatruje się z wielu różnych perspektyw. Jest ona stale obecna w dyskursie naukowym, politycznym oraz społecznym. Jako zjawisko – budzi zainteresowanie pedagogów, psychologów, socjologów, historyków, a także przedstawicieli innych nauk. Jako instytucja – jest przedmiotem nieustającej negocjacji polityków i interpretacji prawników. Jako przestrzeń internalizacji wartości staje się przedmiotem dociekań w tradycyjnych i nowych mediach. Jako element ludzkiej codzienności jest naszym nieodłącznym towarzyszem: żyjemy w niej, kreujemy ją, mówimy o niej, krytykujemy, porównujemy, negujemy, naprawiamy, zastępujemy, tęsknimy...

Rodzina wzbudza wielobarwne emocje zarówno w mikroperspektywie codziennego bycia, jak i na szeroką skalę, kiedy staje się przedmiotem dysputy publicznej. Mając na uwadze ową wielogłosową dyskusję o rodzinie, ujawnianą w przestrzeni politycznej, instytucjonalnej i czasopiśmienniczej, ujęte zostały artykuły do kolejnego – dziesiątego już numeru czasopisma „Wychowanie w Rodzinie”. Został on poświęcony szerokim zagadnieniom polityki państwa wobec rodziny i jej instytucjonalnego wsparcia. Podjęta przez Autorów problematyka sytuuje się w kilku kręgach tematycznych, wśród których można wyodrębnić zarówno działania podejmowane w przeszłości, jak i współczesne wyzwania, jakie stanęły przed państwem i szeregiem instytucji włączających się w prace na rzecz rodziny.

Pierwsze dwa rozdziały, stanowiące wątek historyczny, przywołują *Uwarunkowania polityczne i instytucjonalne funkcjonowania rodziny* oraz prezentują tematykę realizacji obowiązków rodziny przez pryzmat czasopiśmiennictwa z przełomu XIX i XX wieku – *Zalecenia wychowawcze na łamach czasopism*.

Wśród instytucji, które w znaczący sposób winny wspierać rodzinę jest szkoła. W pierwszych latach po II wojnie światowej kwestie dotyczące szkolnictwa (organizacji, realizacji obowiązku szkolnego, programów nauczania) znalazły się w centrum uwagi państwa. Autor artykułu – **Witold Chmielowski** (*Czesław Wycech jako kreator polityki oświatowo-wychowawczej*) przedstawia działania na polu szkolnictwa wymienionego w tytule ministra

oświaty w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej. Ważnym problemem dla szkolnictwa było przygotowanie wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej. W tym zakresie znaczący udział mógł odnotować Związek Nauczycielstwa Polskiego. Autorka – E d y t a K a h l (*Związek Nauczycielstwa Polskiego w procesie przygotowania nauczycieli do zadań wychowawczych w Polsce po II wojnie światowej*) skupiła uwagę na działaniach ogniw związkowych w procesie kształtowania wśród nauczycieli naukowego poglądu i przygotowania ich do realizacji zadań wychowawczych w państwie socjalistycznym. Tak ukształtowany „nowy” nauczyciel miał realizować „nowe” cele wychowania, przekazywać „nowe” wartości, których wspólnym zadaniem była budowa „nowego” społeczeństwa. W zadaniach państwa nakierowanych na rodzinę szczególne zainteresowanie służyło na środowisko wiejskie, gdzie tradycja i historia, mocno zakorzenione w świadomości społecznej, utrudniały realizację wychowania do państwa socjalistycznego. T o m a s z S k o n i e c z n y (*Wpływ kolektywizacyjnej polityki państwa na marginalizację tradycyjnych wartości rodziny chłopskiej w Polsce w połowie XX wieku*) wskazuje na wpływ kolektywizacji rolnictwa na zerwanie emocjonalnych i ekonomicznych więzi młodego pokolenia z rodziną.

Można stawiać pytanie: W jakim zakresie instytucje wspierały rodzinę przed II wojną światową? W kolejnym artykule J o a n n a S o s n o w s k a (*Łódzkie Żydowskie Towarzystwo Opieki nad Sierotami i jego działalność na rzecz dzieci i młodzieży w latach I wojny światowej*) przywołuje działania na rzecz sierot, dla których wspomniane towarzystwo organizowało opiekę, wychowanie i edukację, przejmując w ten sposób obowiązki rodziny. E l ż b i e t a M a g i e r a (*Przysposobienie spółdzielcze wiejskiej młodzieży pozaszkolnej w Polsce w okresie międzywojennym (1918–1939)*) koncentruje uwagę na ruchu spółdzielczym, stanowiącym wsparcie międzywojennej rodziny wiejskiej w przygotowaniu dzieci i młodzieży do życia zawodowego, samodzielności i aktywności.

Znaczącą pomocą dla rodziców w wychowaniu dzieci były uwagi, zalecenia, porady czy wskazania zamieszczone w czasopiśmie przelomu XIX i XX wieku. Autorzy analizują treści artykułów, które miały wspomagać rodzinę w rozwiązywaniu szeregu problemów. Niezmiernie ważne było zwrócenie uwagi czytelnikom na zadania wychowawcze rodziny w okresie zaborów.

W artykułach podkreślano zagadnienia kształtowania tożsamości narodowej, wychowania patriotycznego i religijnego, potrzebę podtrzymania znajomości języka ojczystego bądź konieczność nauki języka i polskich dziejów, przywiązania do tradycji i wartości, wśród których eksponowane miejsce zajmowała rodzina. Powyższe treści zostały zaprezentowane przez Autorów przez pryzmat wybranych czasopism. Istotny w przekazie był adresat, mieszkaniec ziem pod zaborem pruskim czy austro-węgierskim. G r z e g o r z M i c h a l s k i (*Wskazania wychowawcze dla polskich rodzin na Śląsku katolickiego czasopisma „Monika” w drugiej połowie XIX wieku*) eksponuje treści wychowania w rodzinie. Podobnie A g n i e s z k a W a ł ę g a (*O zadaniach wychowawczych rodzi-*

ny. *Koncepcje współpracowników czasopisma „Szkoła”*) podkreśla zadania rodziców, ale również podejmuje kwestie wzajemnych relacji między szkołą a rodziną. I w o n n a M i c h a l s k a (*Wychowawcze obowiązki matek w rodzinie katolickiej na przełomie XIX i XX wieku w przekazie śląskiego periodyku „Rodzina”*) zwraca uwagę na zadania matki w rodzinie śląskiej, do której należało ukształtowanie dziecka, kierującego się w życiu moralnością chrześcijańską. Do matki należało stworzenie odpowiedniego klimatu wychowawczego w rodzinie, który sprzyjać będzie realizacji wytyczonych celów. Rozdział zamyka artykuł B a r b a r y K a l i n o w s k i e j - W i t e k poświęcony roli i zadaniom mężczyzny i kobiety opisanych na łamach kobiecych czasopism (*Rola, zadania i pozycja społeczna mężczyzny i kobiety w rodzinie w świetle wybranych czasopism kobiecych z lat 1864–1914*).

Rozdział III – *Współpraca rodziny i szkoły* wypełniają artykuły podejmujące zagadnienia odnoszące się do wybranych etapów instytucjonalnej edukacji dziecka. I n e s a V i e t i e n ě oraz D a i v a M a l i n a u s k i e n ě (*Peculiarities of the Collaboration between the Family and the Pre-school Educational Institution: the Qualitative Aspect*) odwołują się do instytucji przedszkolnych i form współpracy z rodziną, takich jak: indywidualne rozmowy, spotkania rodziców i uczestnictwo w różnych uroczystościach, popołudniowych zebraniach organizowanych przez wychowawczynie czy konsultacjach ze specjalistami. Jak zauważa A n n a M a r i a K u c h a r s k a (*Dlaczego edukacja domowa? Aksjologiczne uzasadnienia edukacji bez szkoły*) współcześnie następuje powrót do dawnych form nauczania, tj. domowego. Taka forma nauczania wspierana jest przez sieć szkół chrześcijańskich współpracujących ze Stowarzyszeniem Edukacyjnym Integracja, które promuje spójność oddziaływań wychowawczych środowiska rodzinnego i kościelnego. Kolejne Autorki – J u o d a i t y t ě A u d r o n ě, R e d a P o n e l i e n ě (*Educational Conditions for (Self-)Development of Children’s Resistance to Consumerism in the Family*) poddały analizie wartość diagnostyczną przekazywanych przez rodziców rad udzielanych ich dzieciom. Rady udzielane są nie tylko w celu zaznaczenia kierunku np. wychowania, ale zawierają treści praktyczne w jaki sposób cel ten należy osiągnąć. Do zagadnienia komunikacji między rodzicami a dzieckiem nawiązuje również A d r i a n n a S a r n a t - C i a s t k o (*((Nie)dobre rady rodziców? Obecność rodzicielskich przyzwoleń, nakazów i zakazów w życiu współczesnej młodzieży. Badawcza perspektywa edukacyjnego analytyka transakcyjnego*).

Autorzy rozdziału IV – *Proces socjalizacji a instytucjonalne wsparcie rodziny* zgodnie konstatają źle funkcjonującą współcześnie rodzinę. Zmiany cywilizacyjne i kulturowe osłabiły więzi między członkami rodziny, generując szereg problemów, których rozwiązania podjęły się wyspecjalizowane instytucje. P a u l i n a F o r m a (*Przesunięcie socjalizacyjne dzieci i młodzieży we współczesnej rodzinie polskiej*) wskazuje, iż zmiany w funkcjonowaniu rodziny stanowią ważny społecznie problem, wyrażający się tendencją wzrostową zjawisk

negatywnych, jak rozwody, rozłąki emigracyjne czy też rozbitcie więzi rodzinnych. Implikacją tego jest coraz częstsza niewydolność wychowawcza i niezaspokajanie podstawowych potrzeb członków rodziny. L u b o v a V a s c h e n k o (*The Specifics of the Socialisation Process of the Children in the Family and in Out-of-Family Care Institutions*) zwraca uwagę na proces socjalizacji dzieci w rodzinach zastępczych. Swoje rozważania odnosi do instytucjonalnej opieki zastępczej właściwej państwu łotewskiemu.

Kwestie realacji dziecko – rodzice znalazły swoje odzwierciedlenie również w prawie rodzinnym, które ochrania dziecko. M a ł g o r z a t a D y r d ó ł (*Relacje rodzice – dziecko i ich prawne konteksty*) rozważa regulacje dotyczące władzy rodzicielskiej oraz praw dziecka. Z kolei E w a J u r c z y k - R o m a n o w s k a (*Samotny rodzic w obliczu instytucji – pomiędzy subiektywną opinią a empatią pracowników socjalnych przeprowadzających rodzinny wywiad środowiskowy*) w swoich rozważaniach skupia się na sytuacji aplikowania samotnego rodzica o pomoc ze strony ośrodków pomocy społecznej. Na podstawie zaprezentowanych wniosków z badań można wnosić, że funkcjonowanie wyspecjalizowanych instytucji przynosi mierne rezultaty. Rozwiązaniem ma być powołanie asystentów rodziny, których działania mają wzmocnić rodzinę i wspomagać w procesie wychowania młodego pokolenia, na co wskazuje K a t a r z y n a W a s i l e w s k a - O s t r o w s k a (*The Support of the Child and the Family Experiencing Spiritual Loneliness – as One of the Tasks of Family Assistants*).

W ostatnim rozdziale przywołane zostały kwestie dotyczące *Przemiany roli ojca w XX i XXI wieku*, jego autorytetu, wyzwań związanych z nastoletnim ojcostwem, oraz roli ojca i matki w życiu dziecka. P a w e ł Ś p i c a (*Przemiany autorytetu ojca w rodzinie polskiej w XX wieku. Interpretacja z perspektywy historyczno-pedagogicznej*) wskazuje, iż na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat pozycja zajmowana przez mężczyzn w rodzinach polskich uległa znaczącym przemianom. Z kolei P a u l i n a B u n i o - M r o c z e k (*Być nastoletnim ojcem w łódzkiej enklawie biedy. Rodzicielstwo młodych mężczyzn o niskim statusie społeczno-ekonomicznym w świetle koncepcji „nowego ojcostwa”*) stawia pytanie: Jak obecnie wygląda rodzicielstwo i wychowywanie dzieci wśród najmniej uprzywilejowanych członków naszego społeczeństwa?. Swoją odpowiedź formułuje w oparciu o badania prowadzone na terenie Łodzi. E v a R i e č i - c o v á oraz S i l v i a S l e z á k o v á (*The Role of the Father in Childcare*) zastanawiają się nad prawami ojca do wychowywania dziecka na Słowacji i ich realizacją. Tom X „Wychowania w Rodzinie” podsumowuje artykuł M a i P i o t r o w s k i e j (*Contemporary Parenthood. The Meaning of Mother and Father in the Child's Life*), która podejmuje analizę roli współczesnego rodzicielstwa, której przemiana implikowana jest przeobrażeniami społecznymi i kulturowymi. Autorka dostrzega szereg wyzwań i zadań, jakie stawia ponowo-

czesność przed matkami i ojcami, stara się wskazać zarówno szanse, jak i zagrożenia wpisane we współczesne bycie rodzicem.

Przekazując w ręce Czytelnika kolejny tom „Wychowania w Rodzinie”, przedstawiamy wieloperspektywiczne rozważania na temat rodziny, dotyczące kontekstów politycznych i instytucjonalnych, analizujące dyskusję na łamach czasopism. Mamy nadzieję, iż zaprezentowane treści staną się przyczynkiem do dalszej refleksji, również naukowej...

Stefania Walasek

Ewa Jurczyk-Romanowska